

PROBLEMELE ACTUALIZĂRII CRITICE A LUI EMINESCU

Alex GOLDIȘ
Lect. dr., Universitatea „Babeș-Bolyai”
din Cluj-Napoca

Am ales să vorbesc astăzi, fără să ne-nțelegem cu domnul profesor Mircea A. Diaconu, despre aceleași formule de deformare, dacă vreți, a imaginii lui Eminescu în contemporaneitate.

Sunt foarte multe prilejuri festiviste, în fiecare an, de 15 ianuarie. Dar, măcar uneori, cred că ar trebui să ne întrebăm – cât se poate de serios – cum îl mai putem actualiza pe Eminescu, ce anume mai putem rediscuta din felul în care imaginea lui survine la noi și așa mai departe. Cum îl putem pune în ecuație cu sensibilitatea contemporană? Cred că sunt niște discuții care merită purtate aproape în fiecare an, dincolo de „zgura” aceasta de sărbătoare care e inevitabilă în context. Cu privire la aceste „lentile deformatoare” aplicate lui Eminescu, aș vorbi de trei tipuri de deformări – sau poate că termenul e exagerat –, le-aș spune chiar „desfigurări”, la un moment dat.

Una dintre lentilele deformatoare la care poate că ar trebui să renunțăm sau pe care poate că ar trebui s-o punem între paranteze, cel puțin o perioadă, aplicând un fel de lege a lustrației culturale măcar vreo zece-douăzeci de ani, ar viza încercarea de a înceta să mai vorbim despre Mihai Eminescu doar ca despre poetul nostru național. De ce? Pentru că această cupolă foarte largă – dar și foarte împovărătoare – ne-a împins de foarte multe ori să facem afirmații excesive cu privire la Eminescu și chiar cu privire la opera lui. În ce sens, la ce mă refer acum? Mă refer la încercarea de a explica prin opera lui Eminescu – fie că e vorba de opera poetică, fie că e vorba de publicistică, scrieri politice ș.a.m.d. – foarte multe aspecte ale societății românești, alteori aspecte ale științei românești (cunoașteți tot felul de exagerări cu privire la competențele lui Eminescu în teoria relativității; citeam acum câteva zile un articol care-și punea problema sau încerca să interogheze „poziția lui Eminescu față de intrarea în UE”). Nu putem să așteptăm de la opera lui Eminescu să ofere toate soluțiile pentru problemele noastre contemporane – pentru știință, politică, societate ș.a.m.d.

BDD-A31796 © 2020 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:08:25 UTC)

Nu cred în această formulă care îl extinde pe Eminescu la nesfârșit prin presupoziția că un poet național ar trebui să ofere toate soluțiile la impasurile noastre culturale. Ar trebui să ne rezumăm la a vorbi despre Eminescu ca despre un poet-etalon, un poet extraordinar de important și să nu-i mai aplicăm neapărat această formulă exorbitantă din multe puncte de vedere. Probabil știți, au fost discuții și după 1990 cu privire la „reconstruirea" lui Eminescu ca centru al canonului identitar. În 1998 a fost un celebru dosar în „Dilema", dar în care problema era una identitară. Nu vă imaginați că niște critici, scriitori, foarte serioși, se gândeau să conteste neapărat opera lui Eminescu, ci ei contestau mai degrabă o anumită modalitate de gonflare prin diferite metodologii, discursuri publice, a acestei opere. Și protocronismul anilor'70-'80 cred că a contribuit foarte mult inclusiv la această deformare a operei eminesciene.

Deci, iată: eticheta aceasta de poet național, din punctul meu de vedere, ar putea fi frenatoare de la un punct încolo pentru înțelegerea cât mai adecvată a lui Eminescu și pentru apropierea reală de opera lui.

În al doilea rând, aș vorbi de un lucru pe care l-a atins aici și domnul profesor Mircea A. Diaconu, și anume modul de actualizare metodologică a lui Eminescu și chiar de actualizare a paradigmelor culturale pe care le parcurge poezia lui.

Fiecare critic a încercat, cu alte cuvinte, să descopere un nou Eminescu – și nu doar să descopere un nou Eminescu, ci să-l legitimeze printr-o formulă teoretică, să-i dea o formulă teoretică de actualizare conform epocii sale. Și aici s-au avansat câteva nume. Ion Negoițescu cred că aplică o critică existențialistă lui Eminescu, face din Eminescu un poet abisal, citindu-l ca mare torturat care ezită între latura neptunică și cea plutonică. Cărțile Ioanei Em. Petrescu fac din Eminescu un poet al limbajului, un poet care depășește cu mult romantismul, și îl privesc printr-o grilă structuralistă, post-structuralistă ș.a.m.d. Există lecturi destul de recente, care îl privesc pe Eminescu prin tot felul de teorii postcoloniale. Există o carte – interesantă din multe puncte de vedere – care îl privește pe Eminescu prin teoria câmpurilor lui Bourdieu, încercând să facă un fel de sociologie pornind de la figura lui.

Toate aceste inițiative sunt lăudabile, dar mă tem că și ele au contribuit într-un fel la această imagine, oarecum deformată, asupra lui Eminescu; și aici îmi amintesc o afirmație – la care poate că ar trebui să ne întoarcem puțin – din cartea lui Mircea Martin, *G. Călinescu și complexele literaturii*, o carte din 1981, o carte foarte curajoasă în context, care încerca să formuleze o

BDD-A31796 © 2020 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:08:25 UTC)

opinie diferită față de protocronismul curent în epocă – acela al exaltării cu orice preț a valorilor naționale. Scria Mircea Martin: „Între Eminescu și Baudelaire, care sunt contemporani, care au publicat în aceeași perioadă, nu este o diferență doar de formulă poetică, de expresivitate poetică, ci e o diferență de vârstă a poeziei – de paradigmă poetică". Adică: fie că e un romantic clasic, fie că e un romantic întârziat, Eminescu este un poet romantic, în timp ce Baudelaire face primii pași spre modernism; e unul dintre primii simboliști, e numele invocat la originea poeziei moderne. Ar trebui să acceptăm acest fapt, că există mai multe trepte culturale. Este Eminescu un poet mai puțin valoros, mai puțin important dacă îl atribuim paradigmei romantice? Nu cred că aceste trepte culturale prevăd neapărat niște desconsiderări axiologice.

Și încă o lentilă deformatoare: există întotdeauna asupra criticilor această presiune nu doar de a spune ceva nou metodologic sau de a mai trage puțin de Eminescu înspre contemporaneitate, ci și o nevoie de excentricitate, de a descoperi o altă dimensiune a operei lui Eminescu pe care criticul anterior a lăsat-o deoparte sau n-a valorizat-o îndeajuns; era interesant să vezi că Negoițescu afirmă despre Călinescu (monografiile lui Călinescu erau cele mai importante până atunci): „iată, Călinescu a valorizat în general opera antumă, eu voi valoriza postumele", deși nu e chiar adevărat până la capăt. Sau: a fost foarte interesant că Ioana Em. Petrescu a redescoperit o serie de poeme pentru a vorbi despre acel Eminescu torturat de neliniști lingvistice.

În *Istoria critică a literaturii române*, Nicolae Manolescu, tocmai din nevoia aceasta de a spune ceva nou, afirmă că nu Eminescu *Luceafărului* ar trebui valorizat, nu acolo e Eminescu cel valoros – al *Luceafărului* sau al *Odei (în metru antic)* –, ci Eminescu din *Mai am un singur dor*, care i se pare o capodoperă, sau din *Antropomorfism*. Sau un alt critic, Iulian Costache, ne propune să-l lăsăm pe Eminescu cel filozofic la o parte și să-l redescoperim pe Eminescu-autorul de romanțe. Mă întreb, atunci: ne apropie de opera poetului aceste revalorizări permanente în care excentricitatea sau nevoia de subiectivitate absolută a criticului trebuie să iasă întotdeauna la iveală? Ar fi de discutat în continuare...

Și încă un singur lucru aș mai spune: poate că o revalorizare a operei lui Eminescu sau o încercare de explicare a actualității lui în contemporaneitate ar putea porni de la o discuție despre felul în care opera lui a fost metabolizată chiar în literatura română; nu cred că e nevoie neapărat de critici care să-l reactualizeze, mai mult sau mai puțin forțat, periodic.

BDD-A31796 © 2020 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:08:25 UTC)

Ce-i drept, ar trebui să devenim conștienți că Eminescu a mai produs niște scriitori, niște mutații, niște poeți foarte importanți, și nu vorbesc doar de cei interbelici (Blaga, Arghezi ș.a.m.d.), ci chiar de poezia postbelică: Nichita Stănescu e un eminescian în multe dimensiuni ale operei lui, Ileana Mălăncioiu e o eminesciană, Mircea Cărtărescu e un eminescian. Și se mai pot invoca nume de prim rang ale literaturii române. Deci, iată, nu știu dacă trebuie să ne dăm peste cap metodologic să afirmăm actualitatea lui Eminescu; ea a intrat, într-un fel, în acest metabolism viu al culturii contemporane.

Rezumat: În articolul de față sunt prezentate câteva formule de deformare a imaginii lui Eminescu în contemporaneitate: raportarea la Eminescu doar ca la poetul nostru național; permanenta actualizare metodologică a lui Eminescu și actualizarea paradigmelor culturale pe care le parcurge poezia lui; nevoia de excentricitate, de a descoperi o altă dimensiune a operei lui Eminescu pe care criticul anterior a lăsat-o deoparte sau n-a valorizat-o îndeajuns. Autorul subliniază nevoia de revalorizare a creațiilor lui Eminescu prin discuții despre felul în care opera lui a fost metabolizată în literatura română.

Cuvinte-cheie: Mihai Eminescu, revalorizare, actualizare critică, poet național, paradigmă culturală.

Abstract: The article presents some deformation formulas of Eminescu's image in contemporaneity: referring to Eminescu only as to our national poet; the permanent methodological update of Eminescu and the renewing of the cultural paradigms that his poetry goes through; the need for eccentricity, in order to discover another dimension of Eminescu's work that the previous critic left aside or did not value enough. The author emphasizes the need to revalue Eminescu's literary works via discussions about the way his work was metabolized in the Romanian literature.

Keywords: Mihai Eminescu, revaluation, critical update, national poet, cultural paradigm.

BDD-A31796 © 2020 Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:08:25 UTC)